

Secțiune dezvoltată în parteneriat cu Consiliul Superior al Magistraturii

Prof. univ. dr. V. M. Ciobanu

Din nou despre obstrucționarea justiției, intrarea în vigoare a noului Cod de procedura civilă, atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii și rolul Curții Constituționale

Studiu al neputinței sau eseu al speranței?

1. Precizări prealabile. Sunt teme pe care le-am mai abordat. Dar, poate am fost prea discret în observațiile mele. Sau poate politicienii și cei de o pregătire cu mine, indiferent de profesia juridică pe care o exercită, nu au avut încă timp să citească ori nu s-a format încă punctul critic care să-i determine să reacționeze. Este însă momentul să reamintesc titlul unui raport prezentat în Senatul Franței „Dacă justiția este sinistată, democrația este în pericol”. Evenimentele petrecute în ultimele săptămâni/luni/ani mă determină să exprim o poziție care să declanșeze poate o dezbatere utilă pentru societatea românească.

Se împlinesc 40 de ani de când sunt în slujba Procedurii civile, disciplină esențială în înfăptuirea justiției civile, am contribuit la formarea a peste 10 specialiști la mai multe facultăți de drept din țară, am coordonat 27 de teze de doctorat de care nu-mi este rușine, am fost secretar științific al Consiliului Facultății de Drept din București, șef al Catedrei de Drept Privat, prodecan și, timp de 10 ani, decan, am fost timp de 6 ani judecător al primei Curți Constituționale din România, sunt avocat colaborator la una din cele mai prestigioase societăți de avocatură – Nestor & Nestor & Diculescu & Kingston & Petersen - , sunt arbitru pe Lista Curții de Arbitraj Comercial Internațional (soarta, care este și ea capricioasă, a făcut ca timp de aproape 2 ani să fiu președintele Curții).

Pe de altă parte, după 1990, am participat la elaborarea legislației privind organizarea judecătorească și modificarea Codului de procedură civilă, indiferent de culoarea politică a miniștrilor de justiție care m-au solicitat, fie că a fost vorba de Teofil Pop, Victor Babiuc, Mircea Ionescu Quintus, Petre Ninosu, Valeriu Stoica sau Rodica Stănoiu. Am făcut parte, alături de Arthur Hilsenrad, Ilie Stoenescu, Savelly Zilberstein, Petre Ninosu, Adrian Duță și Emil Raba din colectivul care se ocupa înainte de 1989 de elaborarea unui nou cod de procedură civilă, iar apoi, la solicitarea miniștrilor Monica Macovei, Tudor Chiuariu și Cătălin Predoiu, am participat la lucrările comisiei care a redactat Noul Cod de procedură civilă și legea de punere în aplicare.

Nu am evocat aceste elemente pentru că aş aştepta vreo recunoaștere sau vreo recompensă, ci pentru a sublinia de ce mă simt îndreptățit, chiar obligat, să spun, fără patimă și ranchiună, dar cu simțire, câteva lucruri care sunt într-adevăr esențiale, după părerea mea, pentru existența și consolidarea statului de drept, despre care vorbește, cu multă ușurință, toată lumea. Să mai precizez de la început că nici nu am devenit membru al vreunui partid politic și nici nu doresc să intru în politică. Tocmai de aceea nu am intervenit în

niciun fel în timpul derulării ultimelor evenimente, dar acum trebuie subliniate unele aspecte.

2. Obstrucționarea justiției. În urmă cu aproape 10 ani am dezvoltat, împreună cu Mihai Constantinescu, acest concept [1] și ne exprimam de atunci speranța că se va putea ajunge, printr-un studiu elaborat de un colectiv larg, la conturarea unei viziuni unitare asupra acestui concept, care să se constituie și într-o analiză cu privire la starea justiției. Problemele nu numai că au rămas aceleași, sursele din care provine obstrucționarea justiției nu s-au diminuat, ci dimpotrivă, s-au amplificat și au căpătat forme noi, unele foarte subtile, chiar de natură internațională.

Considerăm că unul din principalele motive pentru care nu se răspunde eficient la înlăturarea cauzelor de obstrucționare este faptul că nu se definește corect noțiunea de ”justiție” sau nu se dorește, din motive poate obscure, dar în orice caz de neînțeles într-un stat de drept, să existe o imagine clară asupra acestei noțiuni.

Am arătat de mai multe ori [2] că prin art. 126 alin. (1) din Constituție se stabilește fără echivoc că justiția se înlătuiește numai prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege și deci este cu totul nejustificată și creatoare de confuzii folosirea noțiunii în sens larg, care cuprinde și Ministerul Public și Consiliul Superior al Magistraturii. Acestea din urmă fac parte, potrivit Constituției, din autoritatea judecătorească, care însă nu coincide cu puterea judecătorească ce este formată, repet din nou, exclusiv din instanțele judecătorești.

Confuzia este propagată sistematic dar, din păcate, nu numai de jurnaliști și analiști politici, ci și de politicieni cu experiență.

LITIGATORS

Am să mă refer la un singur exemplu. Un europarlamentar, fost ministru al justiției, care nu poate fi bănuț de lipsă de cunoștințe sau de experiență, promovează constant ideea că justiția se referă și la procurori și că adversarii politici urmăresc ”luarea justiției captivă” prin dorința de a schimba conducerile Parchetului General și DNA.

Mai grav, președintele CSM și alți membri ai Consiliului acceptă aceeași confuzie sau o stimulează. Într-o scrisoare recentă adresată ministrului justiției, propunând un pact pentru justiție între cele trei puteri ale statului, președintele CSM explicitează într-o paranteză că prin puterea judecătorească s-ar înțelege Înalta Curte de Casație și Justiție, Consiliul Superior al Magistraturii și Ministerul Public. Gravă confuzie între ”puterea judecătorească” și ”autoritatea judecătorească”. Aceasta în condițiile în care chiar art. 1 alin (2) din Regulamentul de organizare și funcționare a CSM prevede clar ”Consiliul face parte din autoritatea judecătorească”.

Nu mai puține elemente de confuzie se regăsesc și în rapoartele Comisiei europene privind mecanismul de cooperare și verificare, inclusiv în cel din 18 iulie 2012. Comisarul pentru justiție nu este jurist, mandatul trecut a fost comisar pentru telecomunicații (să reflecte acest aspect importanța pe care Comisia Europeană o acordă justiției?), dar cel puțin experții Comisiei s-ar cuveni, scriind despre România, Constituția și legile pertinente, să observe că trebuie distins între instanțele judecătorești, parchete și Consiliul Superior al Magistraturii, că în România Curtea Constituțională nu face parte nici din sistemul judiciar și nici din puterea judecătorească sau din autoritatea judecătorească. [3]

Principala problemă este în legătură cu Ministerul Public. Trebuie să fie clar că procurorii nu înfăptuiesc justiția, căci ei sunt agenți ai puterii executive, cu un statut special. Au spus-o mulți autori [4], a spus-o chiar Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a decis că procurorii români, acționând în calitate de magistrați în cadrul Ministerului Public, nu îndeplinesc cerința de independență față de executiv [5]. Nici nu poate fi altfel deoarece art. 132 alin. (1) din Constituție prevede în mod expres că procurorii își desfășoară activitatea ”sub autoritatea ministrului justiției”, care evident este un reprezentant al executivului. La modificarea Legii nr. 304/2004 în anul 2005, s-a încercat diminuarea acestui aspect prin menționarea expresă a conducătorului Ministerului Public (procurorul general), dar în realitate această modificare a întărit autoritatea ministrului justiției deoarece s-a suprimat atribuția Consiliului Superior al Magistraturii de a propune președintelui României numirea procurorilor cu funcții de conducere la nivel național și a fost atribuită reprezentantului executivului. Iar dovada ”în fapt” că procurorii acționează ca agenți ai puterii executive s-a manifestat foarte recent: președintele ales al țării a cerut să se facă anumite anchete și ele au început neîntârziat. Sub acest aspect nu văd nicio problemă. Autorii de drept constituțional și cei de procedură penală ar trebui însă să lămurească niște aspecte, pentru a atenua nedumeririle cetățenilor: un președinte suspendat poate în acest interval să-și exercite atribuțiile, dar procurorii nu sunt ținuți de solicitările președintelui interimar?; ”urmărirea penală” se poate declanșa pentru instigarea prezentării la vot, dar nu și pentru instigarea la boicotul votului?

În același context, cred că se impune ca specialiștii în drept constituțional să lămurească și dacă procurorii, agenți ai puterii executive, pot fi invitați în fața Parlamentului (nu citați). Se opune oare principiul separării puterilor în stat? Nu trebuie uitat că art. 1 alin (4) din Constituție vorbește nu numai de principiul separației, ci și de cel al echilibrului puterilor – legislativă, executivă și judecătorească – în cadrul democrației constituționale, ceea ce presupune, altfel spus, un control reciproc al puterilor. Se invocă pentru refuzul participării două decizii ale Plenului CSM, uitându-se că, potrivit art. 61 alin. (1) din Constituție, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării. Adică, în cadrul colaborării dintre puteri, Parlamentul este

organul care adoptă legile după care își desfășoară activitatea și instanțele, și Ministerul Public, și Consiliul Superior al Magistraturii și dacă aceste legi respectă separația puterilor, statul de drept și regulile democratice, dispozițiile sale sunt obligatorii pentru toți. Nimeni nu mai invocă de zeci de ani aplicarea strictă a principiului separației puterilor în stat, dacă s-ar pune problema aplicării lui. Dar, după cum am arătat, Ministerul Public nu face parte din puterea judecătorească, ci din autoritatea judecătorească.

Am menționat de mai multe ori, că această calificare a procurorilor nu are absolut nimic degradant și nu trebuie să supere pe nimeni, dar poziționarea exactă în cadrul sistemului judiciar ar fi de natură să contribuie la limpezirea lucrurilor.

Posibil însă să se dorească tocmai ca limpezirea lucrurilor să nu se producă pentru a putea susține în continuare, în plan politic, că o forță sau alta, după caz, urmărește ”acapararea justiției”, dar nu a instanțelor judecătorești, ci a Ministerului Public, cu toate structurile sale.

Revenind strict la aspectele obstrucționării justiției, trebuie să observăm că unele din măsurile legislative din ultima vreme nu sunt de natură să sporească independența și imparțialitatea justiției, ci dimpotrivă:

- prin Legea nr. 202/2010 a fost desființat completul de 9 judecători de la Înalta Curte de Casație și Justiție și au fost înființate patru complete de 5 judecători, dintre care două în materie penală, formate numai de judecători din cadrul Secției penale; consultat asupra proiectului de către Ministerul Justiției, am exprimat în scris serioase rezerve deoarece în multe procese penale se pun și probleme de drept civil, îndeosebi fostul drept comercial, sau de contencios administrativ și atunci prezența unor judecători de la secții diferite nu poate fi decât benefică; pe de altă parte, aceste complete soluționează căi de atac de reformare, de competența obișnuită a unei instanțe superioare or, dacă toți judecătorii sunt de la aceeași secție, sentimentul că este o cale de retractare și nu una de control este mult mai puternic;

- în legătură cu aceleași complete de 5 judecători, este cu totul nepotrivit și împotriva spiritului legislației ca fixarea compunerii lor să fie aprobată de Colegiul de conducere și nu stabilită aleatoriu pentru fiecare termen de judecată, mai ales că întotdeauna este condus de președintele sau vicepreședintele instanței supreme ori de un președinte de secție.

Este de reproșat și puterii executive faptul că nu ia măsuri eficiente pentru asigurarea fondurilor necesare funcționării justiției. Miniștrii justiției se mulțumesc să solicite, nu luptă suficient, îndeosebi la nivelul Ministerului Finanțelor, pentru a obține fondurile necesare. Am constatat recent acest lucru, când, la insistențele Comisiei de elaborare a Legii de punere în aplicare a Noului Cod s-a acceptat, după luni de zile, modificarea Legii nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru, prevăzându-se că de la 1 ianuarie 2013 o cotă de 30% din taxă va fi folosită exclusiv pentru finanțarea instanțelor și a sistemului de ajutor public judiciar, 70% constituindu-se venituri la bugetele locale. Cotele propuse de noi au fost schimbate și în aceste condiții, cu

siguranță nu vor fi fonduri suficiente. Ce fac autoritățile locale pentru înfăptuirea justiției ca să se justifice o cotă atât de mare?

Pe de altă parte s-a accentuat aspectul internațional al obstrucționării justiției:

- Comisia Europeană, și ne referim în special la Raportul privind mecanismul de cooperare și verificare din 18.07.2012 (pct. II, paragraful 4) recunoaște în mod deschis existența presiunilor externe, ce au determinat schimbări în multe domenii, referindu-se la Parchet, DNA, Înalta Curte de Casație și Justiție, Consiliul Superior al Magistraturii. Deci "amestecul" despre care am vorbit mai devreme. Nu suntem desigur antieuropeni, sprijinul Comisiei Europene poate fi benefic, dar aceasta nu înseamnă că trebuie să privim astfel de rapoarte ca având valoare absolută. Pretenția Comisiei de a oferi judecăți și propuneri valoroase, ca și poziția unor oameni politici de la noi, care tremură de emoție citind aceste rapoarte, îmi aduce aminte de rolul consilierilor sovietici din perioada începutului democrației populare evocat de profesorii mei și de mențiunea din prefața cursului de Drept roman făcută de ilustrul profesor Constantin Tomulescu: "tot ce este greșit în acest curs îmi aparține mie; tot ce este bun aparține romaniștilor sovietici". Sigur, se cuvine să păstrăm proporțiile, dar trebuie spus odată pentru totdeauna că aceste rapoarte au tare foarte importante: nu există transparență în privința celor care au redactat raportul și a celor care au fost consultați în țară și în străinătate ("practicieni de înalt nivel" - cum se spune în nota 7 din Raport este foarte puțin ca să se facă o apreciere asupra experților), pentru a putea face o judecată de valoare; rapoartele demonstrează că nu este cunoscută în profunzime Constituția României și legislația specifică. De exemplu, un raport obiectiv ar fi evocat munca extraordinară pentru elaborarea noilor coduri și nu ar fi expedit-o în câteva rânduri, după cum ar fi subliniat, în legătură cu Noul Cod de procedură civilă, câteva aspecte – rezolvarea cauzei într-un termen optim și previzibil, administrarea probelor de către avocați, contestația privind tergiversarea procesului care reprezintă o noutate față de multe coduri europene – sau nu ar fi vorbit despre procedura filtrului ca un deziderat, în condițiile în care este pe larg reglementată în Noul Cod. Este adevărat că rapoartele se ocupă mai mult de procesele penale, dar nu trebuie uitat că cele civile au ponderea cea mai mare și ecoul cel mai puternic în interesele cetățenilor. Or, rapoartele se ocupă cu un limbaj de lemn sau de plastic de aceleași aspecte, iar „viitoarele numiri în funcție a noului Procuror General și a Procurorului Șef al DNA vor fi indicatori esențiali privind caracterul durabil al reformei". În rest se pot da indicații prețioase, fiindcă justiția și sistemul judiciar trebuie să fie independente și imparțiale.

Acest ultim raport mai demonstrează și faptul că, într-un moment sensibil pentru România, Comisia Europeană nu a oferit o abordare independentă și obiectivă asupra „justiției”, în înțelesul confuz pe care îl dă și ea acestei noțiuni, ci a alunecat spre probleme politice ale unui partid sau grup de partide, abordând problemele statului de drept dintr-un punct de

vedere partizan, prea vizibil pentru a nu deranja. Introducerea în raport a unor puncte care nu au legătură cu mecanismul de cooperare și justiție și în condițiile în care ele nu sunt rezultatul unei dezbateri contradictorii, adică ascultând toate părțile, ci preluând identic, fără verificări, susținerile unui grup politic, exprimate de un europarlamentar român, care se consideră, fără temeii, singurul apărător al statului de drept din România. Sigur că în asemenea condiții credibilitatea Comisiei Europene și dorința ei de a fi un „gardian al tratatelor” are de suferit, cu implicații directe asupra modului în care este perceput statul de drept. Mai ales că, potrivit art. 11 alin. (3) din Tratatul privind Uniunea Europeană (versiunea consolidată), „în vederea asigurării coerenței și transparenței Uniunii, Comisia Europeană procedează la ample consultări ale părților interesate”. Este o dispoziție generală care trebuie să-și găsească aplicarea în toate cazurile. La fel ca și cea din art. 5 alin. (4) al aceluiași tratat care stabilește că, în temeiul principiului proporționalității, acțiunea Uniunii, în conținut și formă, nu depășește ceea ce este necesar pentru realizarea obiectivelor tratatelor. Deci asigurarea respectării principiilor statului de drept, inclusiv a independenței justiției, trebuie să se facă în folosul statului membru al Uniunii și al cetățenilor acelui stat, nu pentru a sprijini o grupare politică din familia care constituie majoritatea în Parlamentul European.

Poate cu ocazia „Semestrului justiției” despre care se discută la nivelul Uniunii Europene să se lămurească unele din aspectele semnalate;

- Curtea Europeană a Drepturilor Omului pretinde ca instanțele naționale să soluționeze cauzele într-un „termen rezonabil”, dar în fața sa durata este de multe ori inacceptabilă, ceea ce influențează negativ și înfăptuirea justiției, deoarece se perpetuează insecuritatea juridică din moment ce, uneori, de la data pronunțării Curții și publicarea deciziei în Monitorul Oficial al României începe să curgă termenul pentru exercitarea unei căi de atac; posibilitatea de a soluționa o cerere printr-o procedură sumară, de către un singur judecător, cu concursul larg și substanțial al grefei, nu oferă o garanție a unei judecăți corecte, independente și imparțiale; pronunțarea unor soluții cu valoare de principiu, în condițiile în care nu țin seama de lege, de specificul național, ci doar de considerente de echitate, pot deruta judecătorul și deci obstrucționa justiția [6]; în termeni asemănători, se poate pune problema și în legătură cu instanțele comunitare, mai ales dacă sesizarea lor duce la suspendarea judecății în fața instanțelor naționale;

- În legătură cu posibila obstrucționare a justiției de către puterile de fapt, trebuie semnalat ca un aspect mai nou, care se manifestă uneori, și anume o „presiune” asupra instanțelor judecătorești, chiar publică, din partea ambasadelor unor state, ceea ce este de neconceput pentru un stat de drept.

Sunt doar câteva aspecte care justifică o analiză profundă și obiectivă a stării justiției și a sistemului judiciar, o analiză fără precedent în țara noastră. Și fiindcă Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român, el ar trebui să-și asume această responsabilitate antrenând desigur reprezentanții tuturor celor interesați. O asemenea analiză s-ar putea

finaliza și cu încheierea unui Pact asupra justiției, astfel cum a propus CSM, dar după ce Consiliul își va înțelege exact rolul constituțional și legal pe care îl are.

3. Intrarea în vigoare a Noului Cod de procedură civilă. La începutul anului 2012 mă întrebam dacă este nevoie ca acesta să intre în vigoare la 1 iunie 2012 și răspundeam afirmativ, încurajat și de pozițiile exprimate de președintele CSM în aceeași perioadă (februarie și martie 2012). Îmi arătam însă și dezamăgirea pentru lipsa unor semne vizibile din partea Parlamentului, Ministerului Justiției și Consiliului Superior al Magistraturii. [7]

În sfârșit, s-a stabilit că intrarea în vigoare va avea loc pe 1 septembrie 2012. În momentul în care, în luna august, s-a numit un nou ministru al justiției, am știut că evenimentul nu se va produce, deoarece acesta avea rezerve față de noul cod, considerând că va produce un blocaj în activitatea instanțelor. Între timp s-a schimbat și poziția CSM, care a solicitat și el reconsiderarea datei de intrare în vigoare a Codului. În aceste condiții, intrarea în vigoare s-a amânat pentru februarie 2013, dar am puternice îndoieli că se va respecta această dată, vorbindu-se deja despre o intrare în vigoare pe etape, în câțiva ani. Și asta pentru că organismele care ar trebui să ia măsuri se mulțumesc să facă declarații:

- ani de zile Ministerul / ministrul justiției, oricare a fost el, s-a mulțumit să raporteze că se lucrează la noile coduri, pentru a smulge câte o apreciere din partea Comisiei Europene, dar n-a făcut practic nimic pentru pregătirea implementării: fonduri, suplimentări de personal, inclusiv auxiliar, bază materială (săli de ședință îndeosebi), modificarea programului ECRIS, modificarea formularisticii, îndeosebi citații, încheierea unui protocol pentru comunicarea în condiții noi a actelor de procedură, emiterea unor ordine de ministru prevăzute de noul cod etc.;

- Consiliul Superior al Magistraturii ar fi trebuit din timp să realizeze modificarea Regulamentului instanțelor și a altor reglementări specifice, să contribuie în mai mare măsură la pregătirea judecătorilor și a personalului auxiliar, să acționeze pentru încadrarea și promovarea personalului necesar etc. În schimb, membrii CSM și-au exprimat doar doleanțele și rezervele prin comunicate sau postări pe bloguri.

Desigur, mă așteptam la o altă reacție și din partea judecătorilor de la judecătorii, tribunale și curți de apel, deoarece poziția celor de la instanța supremă îmi era cunoscută. Chiar și din partea partenerilor justiției, avocați, consilieri juridici și executori judecătorești, așteptam reacții de nemulțumire pentru faptul că Noul Cod civil este în vigoare, iar intrarea celui de Procedură civilă se amână mereu. Exista, cred eu, speranța unei justiții mai bune. Dar se adeverește, încă o dată, că tocmai aceia care se plâng de lentoarea desfășurării procesului sau de slaba calitate a actului de justiție sunt adesea primii care refuză orice modificare, orice acțiune energică ce le tulbură rutina, „somnul lin”.

Noul Cod a fost adoptat totuși în iulie 2010 și în peste doi ani se puteau lua măsuri eficiente. Ele nu erau puse sub semnul întrebării de faptul că legea de punere în aplicare s-a adoptat chiar în luna mai 2012, măsurile se completau. Dar nu s-a făcut nimic, din neglijență sau gravă rea-credință. Cine pe cine sabotează sau dorește să saboteze?

Influențele negative se produc nu numai asupra justițiabililor, ci și asupra pregătirii studenților și a cursanților de la Institutul Național al Magistraturii, de la Institutul Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților, de la Școala Națională de Grefieri etc. Ce reguli trebuie predate? Ce dispoziții procedurale trebuie pregătite pentru examenul de intrare în profesie sau de capacitate/definitivat? Pe baza căror dispoziții doctoranzii, cel mai adesea practicieni, își finalizează tezele de doctorat în curs de elaborare?

Nu știu câți dintre politicieni sau responsabilii din organismele profesionale s-au gândit la toate consecințele. Nu este suficient să organizăm sesiuni, mai mult sau mai puțin festive, ci trebuie să milităm și pentru aplicarea legilor noi.

4. Atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii. Acest organism a existat în România începând cu anul 1909 până la instaurarea dictaturii comuniste, iar apoi a fost reglementat din nou prin Constituția din anul 1991 și prin Legea de organizare judecătorească din nr. 92/1992, ca un organism menit să se interpună între puterea judecătorească, pe de o parte, și puterea legislativă și îndeosebi cea executivă, pe de altă parte. De-abia prin Constituția revizuită din anul 2003 s-a întărit rolul și poziția CSM, ca garant al independenței justiției, iar Legea nr. 317/2004 a concretizat atribuțiile acestui organism, fiind preluate numeroase atribuții care înainte aparțineau ministrului/Ministerului justiției. Așa cum am mai arătat, legea inițială nu a rezistat prea mult, iar în anul 2005 ministrul justiției, de-abia numit, a inițiat o serie de modificări care au avut drept principală consecință diminuarea atribuțiilor Plenului CSM fie în favoarea puterii executive (ministrului justiției), fie în favoarea secțiilor consiliului, unde influența executivului se poate manifesta mai ușor. Au fost modificate și alte aspecte, cu același scop, dar fiindcă ne-am ocupat de ele nu mai este cazul să revenim [8]. Totuși, o aplicare a acestor dispoziții timp de aproape zece ani reflectă faptul că unele reglementări trebuie reevaluate:

- Constituția prevăzând că rolul CSM este de a fi garantul independenței justiției care, așa cum dispune art. 126 alin. (1), se realizează numai prin instanțele judecătorești, stabilește totuși atribuții și în legătură cu procurorii. Ar trebui organizate două organisme distincte, ca în Franța [9], sau cel puțin folosită o altă formulare care să reflecte realitatea, de exemplu să se prevadă că CSM este garantul independenței justiției și a parchetelor. S-ar evita în acest fel confuziile la care ne-am referit mai sus;

- în urma revizuirii Constituției în anul 2003, s-a prevăzut ca din CSM să facă parte și personalități ale vieții civile, din afara magistraturii, în număr de două, care însă nu participă și la lucrările din secții, unde se desfășoară

activități foarte importante. În acest fel, dialogul cu societatea civilă și chiar controlul acesteia asupra activității CSM sunt iluzorii. Soluția trebuie regândită desigur, sporit numărul reprezentanților și îndepărtată limitarea participării lor numai la lucrările Plenului;

- Legea nr. 317/2004 prevedea inițial cerința pentru candidații judecători și procurori să aibă ”o vechime de cel puțin 6 ani în funcția de magistrat”. În anul 2005 s-a abrogat această cerință și deci nu mai este nevoie decât să fii definitiv, în timp ce pentru reprezentanții societății civile se cere o vechime de cel puțin 7 ani în activitatea juridică (inițial textul se referea la 18 ani), iar pentru secretarul general al CSM și pentru inspectorii judiciari se prevede o vechime de cel puțin 8 ani în magistratură [art. 19 alin. (2) lit. a), art. 61 alin. (2) și art. 70 alin. (1) din Legea nr. 317/2004]. Mai mult, aceeași lege [art. 19 alin. (2) lit. a) și b)] pretinde ca reprezentanții societății civile să fie specialiști în domeniul dreptului și să se bucure de înaltă reputație profesională și morală. Este firesc oare ca pentru judecătorii și procurorii membri în CSM să nu existe nicio cerință, nici de vechime și nici de calitate a pregătirii? Ni se pare că nu și poate că lipsa unor asemenea cerințe a determinat și anumite derapaje după anul 2005 în activitatea CSM, dintre care unele mai flagrante tocmai în ultima vreme, când era nevoie de echilibru și nepărtinire și în orice caz de neimplicare politică.

Să luam câteva exemple:

- în condițiile în care, potrivit art. 124 alin. (1) teza întâi din Constituția din anul 1991, ”judecătorii numiți de Președintele României sunt inamovibili, potrivit legii”, nu putea CSM să decidă, nici chiar în condițiile Legii nr. 92/1992, că pentru procurorii definitivi care trec judecători este suficientă hotărârea Plenului CSM. Problema se pune desigur la fel și în prezent deoarece art. 125 alin. (1) din Constituția revizuită în anul 2003 prevede aceeași soluție. Nici Legea nr. 303/2004 și nici Legea nr. 317/2004 nu permit o altă interpretare, ce contravine Constituției. De altfel, CSM, prin art. 23 alin. (3) din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Plenului nr. 193/2006, dispune că, în cazul în care s-a admis cererea de numire a judecătorului în funcția de procuror sau a procurorului în funcția de judecător, Plenul CSM propune Președintelui României eliberarea din funcția de judecător și numirea ca procuror sau, după caz, eliberarea din funcția de procuror și numirea ca judecător. Nu pot exista două categorii de judecători definitivi și inamovibili, una cu decret de numire de către Președinte și una cu hotărâre de numire din partea CSM;

- în legătură cu avizarea propunerii ministrului justiției de numire a procurorilor în funcții de conducere la nivel național, potrivit art. 54 alin. (1) din Legea nr. 303/2004, Regulamentul aprobat prin Hotărârea nr. 193/2006, deci după modificarea din anul 2005, nu conținea nicio dispoziție deoarece art. 33 alin. (2) din Legea nr. 317/2004 [în prezent art. 32 alin. (2)] stabilea că în cazul în care legea nu prevede un termen pentru emiterea avizelor de către CSM, acestea se emit în 30 de zile de la sesizare, dar depășirea termenului nu afectează valabilitatea actului. Totuși, posibil din dorința de a

urgenta emiterea avizului, prin Hotărârea nr. 355/26 mai 2011, s-a introdus în Regulament art. 211 care prevedea la alin. (3) că în termen de 15 zile de la depunerea propunerii ministrului se întocmește un referat. Brusc, la 10 iulie 2012, prin Hotărârea nr. 610/2012, art. 211 alin. (3), se modifică și se dublează termenul, dar se introduce și un alin. (5) în care se precizează că ”propunerea ministrului justiției nu poate fi înaintată înainte de emiterea avizului Consiliului Superior al Magistraturii”. Întâmplător sau nu, această ultimă modificare se produce în momentul în care în România exista o criză politică, de care desigur CSM trebuia să se distanțeze. A făcut-o oare sau, dimpotrivă, s-a implicat politic și prin alte manifestări de o anumită parte a eșichierului politic. Ele au fost reținute și de juriști și de opinia publică, dar asupra lor îmi este și jenă să mă opresc, considerându-le nedemne de un organism atât de important. Dincolo de acest aspect, care a trezit oricum nedumeriri, rămâne problema dacă printr-o hotărâre CSM se poate adăuga la lege, în condițiile în care art. 32 alin. (1) teza a doua din Legea nr. 317/2004 stabilește că dacă legea prevede consultarea sau avizul CSM, punctul de vedere emis de acesta nu este obligatoriu [10];

- tot în plină criză politică, un procuror, membru al CSM, a fost suspendat pentru că ar fi fost pusă în mișcare acțiunea penală împotriva sa, lansându-se și ideea unui ”complot” cu un anumit grup politic pentru desemnarea procurorilor cu funcții de conducere la nivel național, fiind pomenit și numele premierului. Nu discut pe fond problema, dar este de lămurit cât poate dura o suspendare, mai ales în cazul unui membru CSM care are un mandat limitat, dacă urmărirea penală se tergiversează? Nu există posibilitatea exercitării unui abuz când acțiunea penală este pusă în mișcare și prin ordonanță, nu numai prin rechizitoriu? Nu ar fi mai potrivit, ca în cazul membrilor CSM să nu se aplice *tale quale* dispozițiile art. 62 din Legea nr. 303/2004 și suspendarea să nu se producă de drept, ci Consiliul să aibă posibilitatea să aprecieze gravitatea învinuirilor? Asta desigur dacă CSM dorește să asigure și independența membrilor săi;

- CSM, prin Secția pentru judecători, s-a pus într-o situație delicată, încuviințând o percheziție a unui judecător de la instanța supremă care se bucura de imunitate; iar apoi și Plenul s-a pus în aceeași situație, decizând că Protocolul adițional nr. 6 al Acordului general privind privilegiile și imunitățile Consiliului European, ca și Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice, nu-și găsesc aplicare la speța respectivă, soluție contrazisă de Decizia CEDO din 29.11.2011, care a ridicat imunitatea judecătoarei, dar după ce a reținut că percheziția încuviințată de CSM a violat imunitatea și că ridicarea imunității nu are efect retroactiv;

- nu este admisibil ca membrii CSM, indiferent de poziția pe care au ocupat-o sau o ocupă, să se pronunțe în legătură cu aspecte ce țin de procese aflate pe rolul instanțelor judecătorești, fie că este vorba de aplicarea prescripției sau de justificarea unei soluții ori de tehnicile de apărare folosite de avocați. Dacă CSM are rolul de a garanta independența justiției, cred că membrii săi trebuie să fie - dacă se poate spune așa - cei mai independenți și

cei mai imparțiali, la care echilibrul, moderația și seninătatea să se manifeste în și mai mare măsură decât la judecătorii și procurorii pe care îi apără sau trebuie să-i apere de orice imixtiune. Am constatat însă că, în loc să se manifeste ca un organism unic, membrii săi, individual sau pe grupuri, fac declarații și propuneri, inclusiv către Comisia Europeană, ceea ce nu poate decât să slăbească forța Consiliului;

- principalul reproș pe care-l aduc public CSM se referă, însă la insuficienta implicare în legătură cu pregătirea intrării în vigoare a Noului Cod de procedură civilă. Dintr-un obiectiv prioritar al CSM a devenit o problemă diversă, dându-se întâietate unor probleme care, uneori, sunt periferice. Cel puțin asta înțeleg și din demisia unui reprezentant al societății civile în CSM. În loc să se plângă de observațiile și criticile care i se aduc, chiar nemeritat uneori, va trebui să-și concentreze eforturile pentru înfăptuirea unei reforme în justiție. Și în orice caz, toți judecătorii și procurorii, după ultimele experiențe, cel puțin până la modificarea cerințelor pentru cei care doresc să candideze în CSM, este de dorit să fie mai atenți la adunările generale în care analizează și votează candidații și programele lor. Nu întotdeauna aparențele corespund și realității. Misiunea CSM este prea importantă pentru a trata cu superficialitate alegerea membrilor săi.

5. Rolul Curții Constituționale. Am fost judecător al primei Curți Constituționale în perioada 1992-1998, ales de către Senatul României la propunerea PSD. Nu am fost membru de partid și în activitatea mea de judecător nu s-a resimțit vreo simpatie politică. La terminarea mandatului am mulțumit în scris Senatului României pentru încredere și am sugerat ca și în continuare să nu facă numiri politice. Deciziile de speță și deciziile de interpretare, toate publicate, stau mărturie pentru activitatea desfășurată. Nu-mi este rușine de activitatea mea. În ultimii ani am constatat, însă o degradare treptată a calității actului de justiție constituțională și, alături și de alți foști judecători [11], am semnalat greșeli grave, dar în legătură cu Procedura civilă [12]. Evenimentele recente demonstrează însă că niciodată la Curtea Constituțională nu au fost atâtea bâlbâieli, explicații și soluții discutabile, care au lăsat o impresie puternică de lipsă de profesionalism și de imparțialitate, un sentiment de subordonare politică fără limite. Și voi arăta de îndată de ce cred că există aceste reacții negative.

Înainte doresc însă să spun că nu iritarea la adresa criticilor, de foarte multe ori justificate, că nu plângerile la forurile europene pentru presupusele presiuni și postările pe bloguri vor îmbunătăți activitatea Curții, ci un studiu atent al Constituției și al legilor, al propriei jurisprudențe și al dreptului comparat sunt de natură să repare o imagine care, din nefericire, nu se raportează la judecători în parte, ci la organism ca atare. De unde această teamă de critici și amenințări în condițiile în care Constituția și Legea nr. 47/1992 prevăd că judecătorii sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe durata acestuia, iar legea stabilește fără echivoc că judecătorii nu pot fi trași la răspundere pentru opiniile și voturile exprimate în adoptarea soluțiilor?

Poate, să fie de vină cei care au făcut numirile, să nu fi observat cu strictețe condițiile stabilite de Constituție și de lege? Spre deosebire de membrii CSM, unde legea este mai largă în privința condițiilor, în cazul judecătorilor Curții Constituționale condițiile sunt foarte clar stabilite: pregătire juridică superioară, înaltă competență profesională, vechime de cel puțin 18 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior. La fel de exacte sunt textele și în legătură cu incompatibilitățile, prevăzându-se că funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul juridic superior.

Sigur, nici Constituția și nici Legea nr. 47/1992 nu definesc ce înseamnă „înaltă competență profesională”, „activitate juridică” sau „învățământ juridic superior”. Doctrina a încercat timid să ofere unele criterii [13] sau altelei chiar Constituția oferă un sprijin în clarificarea condițiilor. De exemplu, art. 125 alin. (3) și art. 132 alin. (2) stabilind incompatibilitățile pentru judecători și procurori le îngăduie să îndeplinească „funcții didactice din învățământul superior”, deci orice profil sau specializare, în timp ce în cazul judecătorilor constituționali art. 143 și art. 144 vorbesc de „învățământul juridic superior” în care, ni se pare nouă, s-ar încadra numai facultățile de drept, nu și predarea unei discipline juridice la un alt profil decât cel juridic, cum ar fi agronomia.

Poate, pe viitor, cei îndreptățiți vor fi mai atenți la aceste cerințe sau vor găsi și alte criterii de numire, care să asigure într-adevăr competență, independență și imparțialitate. Nu credem, însă că numirea numai a unor magistrați de profesie ar fi soluția cea mai potrivită, fiind necesară și o componentă științifică puternică.

Să ne referim, însă pe scurt la unele din procedeele și soluțiile recente ale Curții Constituționale în legătură cu referendumul:

a) preschimbarea repetată a termenelor demonstrează lipsa de înțelegere a complexității cauzei și a perspectivei de rezolvare corectă: la 2 august 2012 se fixează termen pentru 12 septembrie, iar a doua zi, la 3 august 2012, pentru asigurarea soluționării cu celeritate, din oficiu, se preschimbă termenul pentru 31 august. Aceeași celeritate nu exista și cu o zi înainte? A doua preschimbare se face la solicitarea președintelui ales – nu se spune cum a fost formulată, în scris sau prin media? – tot pentru soluționarea cu celeritate și se fixează termen la 21 august 2012. Nu rezultă de nicăieri că judecătorii Curții au fost preocupați să examineze și dacă, prin aceste preschimbări de termene, autoritățile solicitate chiar de către Curtea Constituțională au timpul necesar să pregătească materialele de răspuns [14];

b) procedeele de a completa Hotărârea nr. 3 din 2 august 2012 (publicată în M. Of. nr. 546 din 3 august 2012) nu este prevăzut nici în Legea nr. 47/1992 și nici în Regulamentul de organizare și funcționare al Curții Constituționale. Potrivit art. 14 din lege, ar fi trebuit să se recurgă, dacă „manevra” era admisibilă, la procedura cea mai apropiată prevăzută de Codul de procedură civilă, respectiv la instituția îndreptării erorii materiale

stabilită de art. 281 C. pr. civ. Plenul Curții Constituționale trebuia convocat și cu votul prevăzut de art. 47 din Lege – majoritate de 2/3 cât se cere în această materie, deoarece orice incident trebuie rezolvat în aceeași compunere – trebuia să se pronunțe asupra cererii, iar soluția să se înscrie în condica ședințelor [(art. 51 alin. (2)]. Fără convocarea sau consultarea tuturor judecătorilor – rezultă din opinia separată la Hotărârea nr. 6/2012 -, Curtea trimite la Monitorul Oficial o rectificare, nr. 3/2012 (publicată în nr. 556 din 7 august 2012), cu următorul conținut: „în speță sunt însă aplicabile dispozițiile legale ale art. 2 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 370/2004 privind alegerea Președintelui României și cele ale art. 17 alin. (2) din Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului”. Adresa – spune ulterior președintele Curții – este semnată de „judecătorul de serviciu”, instituție care nu a fost și nu este reglementată în jurisdicția constituțională. Mai mult, prin pct. 4.2. din Hotărârea nr. 6/2012, Curtea caută să inducă în eroare, motivând că rectificarea privea doar temeiul legal al actualizării solicitate, respectiv art. 17 alin. (2) din Legea nr. 3/2000.

În afară de faptul că, procedural, Curtea a greșit, soluția și pe fond este eronată. Într-adevăr, art. 17 alin. (2) dispune că reactualizarea listelor electorale permanente se face de către primari, potrivit Legii nr. 68/1992, respectiv ale Legii nr. 7/1991 (modificate între timp); în termen de cel mult 5 zile de la data stabilirii zilei referendumului. Foarte important de reținut este că art. 17 se află în capitolul IV din Legea nr. 3/2000, intitulat „Dispoziții comune pentru desfășurarea referendumului” și deci se aplică atât referendumului național în cele 3 forme (privind revizuirea Constituției, privind demiterea Președintelui și cel cu privire la probleme de interes național), cât și referendumului local. Rezultă cu claritate că la nici unul dintre referendumuri Legea nr. 3/2000 nu se completează cu Legea nr. 370/2004 privind alegerea Președintelui României, așa cum greșit a decis Curtea Constituțională, cu majoritate de voturi. Că este așa rezultă și din Hotărârea Biroului Electoral Central nr. 34H din 28 iulie 2012 (M. Of. nr. 531 din 31 iulie 2012) care precizează că Legea nr. 3/2000 se completează, în măsura în care nu dispune altfel, cu Legea nr. 35/2008 privind alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. 67/2004 pentru alegerile locale, a Legii administrației publice locale nr. 21/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind statutul aleșilor locali, hotărâre care a fost, de asemenea, ignorată de către Curtea Constituțională. În sfârșit, recurgând în hotărârea de validare la motivarea pe baza Legii nr. 370/2004, Curtea și-a ignorat și propria hotărâre, respectiv Hotărârea nr. 4 din 14 august 2012 pct. 2, prin care a statuat, cu majoritate de voturi, astfel cum rezultă și din opinia separată: „completarea operată de către judecătorul raportor nu influențează și nu poate influența hotărârea pe care Curtea Constituțională o va adopta conform art. 47 alin. (1) din Legea nr. 47/1992”.

Interesant este că această hotărâre la care se referă opinia separată, nu a fost publicată în Monitorul Oficial, deși art. 11 alin. (3) nu prevede vreo excepție. Este adevărat că în preambul se arată că Plenul s-a întrunit în

temeiul art. 50-51 din Legea nr. 47/1992, dar nici aceste texte nu exclud publicarea. Hotărârea este semnată de toți cei 9 judecători și de prim-magistratul asistent, deci nu este socotită de natură administrativă, ci jurisdicțională. Ea, potrivit art. 51 alin. (2), trebuia trecută în condica ședințelor de judecată, dar trebuia și publicată. Rezerva de a o publica este dată, probabil, de greșeala elementară dar foarte mare, cuprinsă la pct. 1: „Hotărârea nr. 3 din 2 august 2012 a fost dată în materia soluționării contestațiilor în legătură cu procedura referendumului și nu în materia valabilității referendumului, asupra căreia Curtea urmează a se pronunța în baza art. 47 alin. (1) din Legea nr. 47/1992”.

După cum se știe, art. 146 lit. i) din Constituție și art. 46-47 din Legea nr. 47/1992 stabilesc pentru Curtea Constituțională atribuția de a veghea la procedura pentru organizarea și desfășurarea referendumului și a confirma rezultatele acestuia. Este vorba de o singură atribuție care în final are, desigur, obiectivul de a stabili valabilitatea sau nevalabilitatea referendumului. Pentru această atribuție Plenului i se cere să decidă cu o majoritate de 2/3. Dar, deși art. 47 alin. (1) se referă la valabilitatea referendumului, este evident că aceeași majoritate se cere și pentru toate incidentele privind referendumul. Contestațiile vizează tocmai stabilirea valabilității referendumului și validarea lui, astfel cum reține chiar Curtea Constituțională prin pct. 4 alin. (1) din Hotărârea nr. 3/2012. Or, în aceste condiții, este clar că hotărârea a fost pronunțată pentru a acoperi o gafă și o hotărâre nelegală, luată cu un număr necorespunzător de judecători, în legătură cu „rectificarea”, care până la urmă a determinat soluția pe fond în legătură cu validarea referendumului.

Faptul că preschimbarea termenelor, ca și această „rectificare” originală au fost făcute la inițiativa președintelui ales transmisă prin media, au pus Curtea Constituțională într-o lumină atât de proastă, cum nu a mai fost vreodată. Și în aceste condiții să ceri și sprijinul extern ni se pare de-a dreptul înjositor;

c) în motivarea respingerii contestațiilor formulate, în legătură cu cvorumul și cu boicotarea prezenței la vot, Curtea Constituțională nu răspunde unui argument foarte important (invocat și reținut la pct. 3 din Hotărârea nr. 3/2012), respectiv încălcarea art. 57 din Constituție care prevede că exercitarea drepturilor și libertăților constituționale trebuie făcută cu bună-credință. Adică stabilești un cvorum pentru a asigura legitimitatea rezultatului referendumului, dar nu te interesează, din aceeași perspectivă, și prezentarea la referendum? Sigur, nimeni nu este obligat să se prezinte la vot, dar să îndemni sistematic cetățenii să nu voteze pentru a nu se realiza cvorumul nu ni se pare a fi nici în spiritul Constituției și nici democratic, or Curtea Constituțională dimpotrivă, încurajează un astfel de comportament. De altfel, Curtea nu a avut în vedere nici recomandarea Comisiei de la Veneția de a nu se stabili cvorum la referendum, dar a reținut o altă recomandare, ca legislația electorală să fie stabilă, ceea ce desigur este corect.

În sfârșit, este de menționat în legătură cu acest aspect, că în hotărâre nu se aduce niciun argument de drept comparat în legătură cu necesitatea cvorumului, dar pe scările și culoarele Curții președintele acesteia oferea jurnaliștilor cu nonșalanță exemple de foarte multe țări în care există cvorum, fără însă să precizeze că, de regulă, era vorba de alte tipuri de referendum;

d) ultima observație vizează faptul că în activitatea ei – și nu este o premieră – Curtea Constituțională nu-și respectă propria jurisprudență. În Regulamentul inițial, din anul 1992, exista un text [art. 26 alin. (2)] ce obliga completul de 3 sau 5 judecători care dorea să se îndepărteze de interpretarea juridică a Plenului sau dintr-o decizie definitivă a unui complet, să se adreseze Plenului și interpretarea dată cu votul majorității judecătorilor era obligatorie pentru toți judecătorii. Sigur, în momentul în care toate atribuțiile au fost trecute Plenului, textul a dispărut din Regulament, dar aceasta nu înseamnă că în prezent Curtea este îndreptățită să se îndepărteze de la jurisprudența sa și să pronunțe hotărâri contradictorii, fără să arate de ce a considerat necesară schimbarea. Or, și de această dată, fără nicio explicație, Curtea nu și-a respectat jurisprudența în legătură cu înscrierea pe liste suplimentare a cetățenilor români care-și exercită dreptul de vot în străinătate (Hotărârea nr. 4 din 23 mai 2007, publicată în M. Of. nr. 389 din 8 iunie 2007), ceea ce pe fond, împreună cu alte aprecieri eronate privind numărul persoanelor ce trebuiau înscrise pe liste și asupra cărora nu doresc eu să mă opresc, au dus la invalidarea referendumului, soluție greu de acceptat chiar de simplii cetățeni, care nu au sesizat poate "subtilitățile" juridice, ci cunosc doar numărul de voturi și că atât Biroul Electoral Central, cât și Curtea Constituțională au reținut că referendumul s-a desfășurat cu respectarea dispozițiilor prevăzute de lege (pct. II.3 din Hotărârea nr. 6/2012).

* * *

Este imperios nevoie ca judecătorii, chiar și cei constituționali, să fie independenți și imparțiali, iar procurorii să se bucure de independența stabilită în condițiile legii și de imparțialitate. Dar, așa cum spunea un mare procedurist francez, independența este înainte de toate o problemă de caracter; istoria demonstrează că oricare ar fi textele, oamenii de caracter au păstrat intactă independența lor, în ciuda amenințărilor și solicitărilor [15]. În același timp, pentru a nu fi dependent și supus, inclusiv greșelii, este nevoie de cunoaștere, de cunoașterea aprofundată a Constituției și a legilor.

[1] A se vedea, pe larg, M. Constantinescu, V.M. Ciobanu, *Obstrucționarea justiției*, în PR nr. 2/2003, pp. 179-190.

[2] Vezi V.M. Ciobanu, *Câteva reflecții cu privire la reforma justiției civile în România*, în Dreptul nr. 2/2006, pp. 33-36; V.M. Ciobanu, în *Constituția României. Comentariu pe articole* (coordonatori I. Muraru, E.S. Tănăsescu), Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 1217-1225, 1234-1236.

[3] A se vedea, cu privire la natura juridică a Curții Constituționale, I. Muraru, în *Constituția României...*, cit. supra, pp. 1374-1378.

[4] A se vedea V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*.

- vol. I, Ed. Național, București, 1996, pp. 64-66 și în *Constituția României...*, cit. supra, pp. 1253-1254.
- [5] Hotărârea din 26 aprilie 2007, Cauza Dumitru Popescu/c/România, în CJ nr. 6/2007, p. 50.
- [6] Vezi, cu privire la prescripție, și Hotărârea din 24 aprilie 2008, Cauza Vișan/c/România, M. Nicolae, *Tratat de prescripție extinctivă*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, pp. 85-87 și V.M. Ciobanu, *Independența judecătorului și principiul legalității în procesul civil*, în RRDP nr. 1/2010, pp. 48-49, nota 20 (autorul se referă și la Hotărârea din 22 decembrie 2004, în Cauza Androne/c/România, în materie de revizuire).
- [7] A se vedea V.M. Ciobanu, *Implicații ale intrării separate în vigoare a Noului Cod civil și a Noului Cod de procedură civilă. Este nevoie ca acesta din urmă să intre în vigoare?*, în RRDJ nr. 2/2012, pp. 23-24.
- [8] A se vedea pe larg V.M. Ciobanu, *op. cit.*, în Dreptul nr. 2/2006, pp. 25-30.
- [9] Vezi C. Furtună, *Puterea judecătorească. Consiliul Superior al Magistraturii*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1998, pp. 29-30.
- [10] A se vedea și I. Popa, *Tratat privind profesia de magistrat în România*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 461.
- [11] Vezi I. Muraru, *Există un garant al supremației Constituției României?*, în RRDP nr. 1/2011, pp. 130-155.
- [12] V. M. Ciobanu, *Curtea Constituțională – garant al supremației Constituției, putere legiuitoare sau expert parlamentar*, în RRDP nr. 3/2009, pp. 72-95.
- [13] I. Muraru, în *Constituția României...*, cit. supra, pp. 1382-1383.
- [14] A se vedea pct. 3 din Hotărârea nr. 6 din 21 august 2012, publicată în M. Of., p. I, nr. 616 din 27 august 2012.
- [15] R. Perrot, *Institutions judiciaires*, 4ème édition, Ed. Montchrestien, Paris, 1992, p. 329.

Prof. univ. dr. Viorel Mihai CIOBANU
Facultatea de Drept a Universității din București

* *multumim RRDP*